

SÚŤAŽ O NAJLEPŠIU ESEJ NA TÉMU ROZVOJOVEJ POMOCI

VÍTAZNÉ ESEJE 2010

SÚŤAŽ O NAJLEPŠIU ESEJ NA TÉMU ROZVOJOVEJ POMOCI

Nadácia Pontis v rámci projektu *Rozvojová pomoc sa nás týka* vyhlásila v marci 2010 Súťaž o najlepšiu esej na tému rozvojovej pomoci. Do súťaže sa mohli prihlásiť všetci študenti vysokých škôl a univerzít na Slovensku a v zahraničí, ktorí sú občanmi Slovenskej republiky.

Ministerstvo zahraničných vecí venovalo do súťaže ceny pre víhercov prvého a tretieho miesta v súťaži: krátkodobú stáž na Stálej misii SR pri OSN v Ženeve, Švajčiarsko a krátkodobú stáž na Ministerstve zahraničných vecí SR v Bratislave. Cenu pre víhercu druhej ceny – stáž - do súťaže venovalo Regionálne centrum Rozvojového fondu OSN (UNDP) v Bratislave.

Projekt *Rozvojová pomoc sa nás týka* podporila Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS) z finančných prostriedkov oficiálnej rozvojovej pomoci Slovak Aid.

Súťaž organizuje:

Partneri súťaže:

© Nadácia Pontis, 2010

Nadácia Pontis, Zelinárska 2, 821 08 Bratislava
www.nadaciapontis.sk, pontis@nadaciapontis.sk

ČESTNE K ZISKU, ČESTNE SO ZISKOM

Pavol Pružinec

1. miesto v Súťaži o najlepšiu esej na tému rozvojovej pomoci 2010

Pavol študuje na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

„Je to etika, ktorá vytvára nové konkurenčné prostredie pre korporácie“¹

(Peter Robinson, Mountain Equipment Co-op)

Integrácia národných ekonomík do štruktúry globálneho trhu zaznamenala za posledné polstoročie bezprecedentný vývoj. Globalizačný proces ruka v ruke s masívnou industrializáciou na oboch hemisférach planéty naštartovali širokospektrálny rozvoj, rovnako relevantné sú však tiež negatívne dopady tohto trendu. Popri celospoločenskom pokroku vyplávali na povrch dôsledky ako devastácia životného prostredia, obmedzovanie ľudských práv (o občianskych ani nehovoriac) či flagrantly a všadeprítomná korupcia. Tieto vystavili spoločnosti svoju faktúru, a to hlavne v rozvojovom svete.

Tento moment bol primárnou motiváciou pre zainteresovaných, prihlásiť sa k všeobecným dôsledkom svojich aktivít a nad rámec povinností iniciovať ich minimalizáciu. K slovu sa dostala spoločenská zodpovednosť firiem (CSR- corporate social responsibility), teda aplikácia etického, sociálneho a ekologického princípu do stratégie spoločností. Bazálnym pilierom je manažovanie pozitívnych vplyvov smerom k všetkým zainteresovaným („stakeholders“²). K téme CSR sa v roku 2001 prihlásila aj Európska komisia, v Zelenej knihe o CSR³ volala po verejnej diskusii a rozvoji tejto problematiky.

Rozvoj CSR na Slovensku determinovali od začiatku mimovládne organizácie. Integráciou do nadnárodných štruktúr (OSN, OECD či EÚ) sa naše záväzky voči zodpovednosti podnikov ešte podčiarkli.

Prvý prieskum o uplatňovaní CSR u nás⁴, ktorý vznikol v roku 2007 z prostriedkov EÚ a OSN, konštatoval síce široké zapojenie slovenských podnikov do politiky CSR, na druhej strane však išlo u takmer 50% oslovených firiem len o najnižšiu úroveň (tvorbu etického kódexu).

Vo vedeckých kruhoch konštantne rezonuje tzv. „CSR rébus o sliepke a vajci“. Otázka: Profitujú spoločnosti z etických a ekologických investícií alebo je to naopak práve ich ziskovosť, ktorá im túto dobročinnú stratégiu umožňuje?

¹ Peter Robinson je niekdajší výkonný riaditeľ kanadskej spoločnosti Mountain Equipment Co-op, ktorá distribuuje outdoorovú výbavu do celého sveta. Spoločnosť sa okrem iného angažuje aktivitami v oblasti ochrany životného prostredia. Dostupné na: <http://openparliament.ca/bills/1740/>

²Stakeholders- Osoby, skupiny, organizácie, ktoré majú vplyv na firmu a naopak, sú tiež firmou ovplyvňovaní. Zdroj: BUSSARD A., MARČEK E., MARKUŠ M., BUNČÁK M., MAZURKIEWICZ P. 2008. *Spoločensky zodpovedné podnikanie*. Bratislava: Nadácia Integra 2008, s. 9

³Zdroj: THE EUROPEAN COMMISSION. 2001. *Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*. Brussels 2001. Dostupné na: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf

⁴ Prieskum je súčasťou medzinárodnej východiskovej štúdie CSR v ôsmich krajinách: Poľsku, Maďarsku, Litve, Slovensku, Chorvátsku, Macedónsku, Bulharsku a Turecku. U nás ho realizovala slovenská kancelária Rozvojového programu OSN na Slovensku ako Urýchlenie uplatňovania SZP v nových členských štátoch EÚ. Zdroj: KRÍGLEROVÁ GALLOVÁ E., KERESTEŠOVÁ Z., KOLLÁR M., VAŠEČKA M. 2007. *Východisková štúdia o uplatňovaní spoločensky zodpovedného podnikania na Slovensku*. Bratislava 2007. s. 7. Dostupné na: <http://www.cvek.sk/uploaded/files/Baseline%20slovak.pdf>

Výnosnosť CSR dokladuje odborná literatúra mnohými argumentmi. Benefitmi sú zvýšená produktivita, lepšia reputácia, konkurenčné výhody, finančné úspory atď. (v našej literatúre pozri Kalajtzis/2010⁵ či Čierna/2008⁶). Pokiaľ ide o konkrétne prípadové štúdie, v roku 2004 vyšla uznávanému expertovi na spoločenskú zodpovednosť firiem Jeffreyemu Hollanderovi štúdia *The Business Case for CSR*⁷, kde zhrnul všetky dovtedy najvýznamnejšie prieskumy o CSR. Hollandera citujú aj africkí experti pri argumentácii o výhodnosti zodpovedného podnikania. Publikácia poukazuje o. i. na prieskum britskej konzultantskej spoločnosti A. D. Littlea, ktorá skúmala atribúty CSR na britskom trhu. Výsledky:

- Viac ako polovica výkonných riaditeľov spoločností tvrdí, že obchodné výhody CSR nie sú prehnané.
- Viac ako 32% finančných analytikov konštatuje, že CSR je dôležitý aspekt pri komplexnom hodnotení firiem.
- 70% manažérov považuje riadenie sociálnych a environmentálnych rizík za pozitívne pre trhovú hodnotu akcií spoločnosti v dlhodobom horizonte.
- 70% generálnych riaditeľov označilo CSR za nevyhnutnú pre ziskovosť.

Problematika CSR je teda úplne legitímna a rozvíja sa v celom modernom svete. Rozvojové krajiny však na túto empiriu doteraz príliš neapelujú – osvojili si skôr tzv. Friedmanovu teóriu CSR⁸ (zodpovednosťou je zisk, ostatné ide bokom) a prihliadnuc na živelnosť tamojších zmien sa tomu nemožno čudovať.

Najhoršia je situácia v afrických krajinách - problematika CSR je tu alarmujúco poddimenzovaná. S výnimkou Juhoafrickej republiky, kde sa zodpovedné podnikanie stalo témou kvôli ťažbe ropy, plynu či diamantov a ich negatívne environmentálnemu dopadu, je CSR okrajovou záležitosťou, ktorá nemá občiansku podporu. Dôvod je zrejмый: slabo rozvinuté podnikateľské prostredie, ktoré vychádza z historických a politických príčin.

Zodpovedné podnikanie v Afrike definuje absencia teoretického rámca. Väčšina podnikov doposiaľ nezaviedla ani etický kódex. Africkí podnikatelia majú zmätok v terminológii (za CSR aktivity označujú zodpovedné investovanie, čo je len parciálna idea koncepcie).

Ako aktér CSR stratégie zlyháva aj občianska spoločnosť, ktorá nevytvára dostatočný tlak na zavádzanie zodpovedných podnikateľských projektov, či vlády, ktoré nepodporujú stratégiu adekvátnou legislatívou. Nadovšetko je to však hlavne nedostatok peňazí, ktorý africké podniky uvádzajú ako prapríčinu nefungujúceho zodpovedného podnikania.

Absentujúci kapitál sa môže javiť ako uspokojivý argument pre slabo rozvinuté praktiky CSR. Pravdou však je, že práve zodpovedné podnikanie zvyšuje atraktivitu spoločnosti v očiach potenciálnych investorov. Štúdia spoločnosti McKinsey & Company⁹ potvrdzuje, že *investori sú*

⁵ Zdroj: KALAJTZIDIS J. 2009. *Je spoločensky zodpovedné investovanie len správne alebo aj výhodné?* Prešov 2009. 6 s. Dostupné na:

http://www.derivat.sk/files/2010casopis/Jan%20Kalajtzis_%20ziskovost%20spolocensky%20zodpovedneho%20investovani a.pdf

⁶ Zdroj: ČIERNA H. 2007. *Spoločensky zodpovedné podnikanie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v BB 2007. s. 16

⁷ J. Hollander sa preslávil hlavne bestsellerom *What matters most*, v ktorej porovnáva náklady na CSR s jej výnosmi. Zdroj: HOLLENDER J. 2004. *The Business Case for Corporate Social Responsibility*. Burlington 2004. s. 2. Dostupné na: <http://faculty.msb.edu/murphydd/CRIC/Readings/Hollender--Business%20Case%20for%20CSR%202004.pdf>

⁸ Milton Friedman, laureát Nobelovej ceny za ekonómiu, kritik CSR, v článkoch zo 70. rokov zdôrazňuje, že jedinou zodpovednou úlohou biznisu je maximalizovať zisk, CSR je vedľajšie. Zdroj: Friedman M. 1973. *The Social Responsibility of Business is to Increase its Profit*. New York: The New York Times Magazine 1973. Dostupné na: <http://www.colorado.edu/studentgroups/libertarians/issues/friedman-soc-resp-business.html>

⁹ Zdroj: MCKINSEY & COMPANY. 2002. *Global Investor opinion survey*. Chicago 2002. s. 2. Dostupné na: <http://www.mckinsey.com/client-service/organization-leadership/service/corpgovernance/pdf/globalinvestoropinionsurvey2002.pdf>

ochotní zaplatiť o 20% viac za akcie spoločností, ktoré vykazujú rozvinutú politiku firemného občianstva¹⁰ (pre východoeurópske a africké spoločnosti dokonca 30%).

Ako teda stimulovať zdravú politiku zodpovedného podnikania v Afrike? Navrhujem riešenia:

- **Zapojenie malých a stredných podnikov**

Agendu CSR na seba v Afrike preberajú prevažne nadnárodné korporácie, ktoré v krajinách pôsobia. Malé a stredné podniky sú z tejto iniciatívy prakticky úplne vylúčené (pozri Róhrig-Beuthner-Daun/2008¹¹).

- **Téma**

Koncepcie CSR z dielne medzinárodných podnikov väčšinou kopírujú zaužívané modely z Európy či USA a nekorešponujú s akútnymi problémami chudobných afrických štátov. Jedným príkladom za všetky je problematika HIV, ktorá decimuje rozhodujúci faktor pokroku a udržateľného rozvoja - ľudské zdroje. Podľa relevantného prieskumu¹² napríklad v Tanzánii vykazovalo iba 31% firiem s rozvinutou politikou CSR nejakú aktivitu proti epidémii HIV. V Ugande to bolo 32% spoločností a v Keni niečo vyše 44%. Programy sa v polovici identifikovaných prípadov týkali osvety a poradenstva, len *zriedkavo išlo o podporu vo forme anonymného a bezplatného testu HIV či distribúcie prezervatívov*.

- **Zapojenie vlády**

Vlády afrických krajín nedokážu CSR vhodne stimulovať. Veľkú diskusiu vyvolala v roku 2009 nigérijská vláda, ktorá ako prvá na svete prišla s návrhom zákona, nútiacim podnikateľské subjekty odvádzať 3,5% vláde na aktivity spojené s CSR¹³. Kontroverzný projekt narazil na ostrú vlnu kritiky, argumentujúc, že ide len o ďalšiu formu zdanenia podnikateľov a zákon neguje základnú ideu CSR - dobrovoľnosť.

- **Osveta**

Podnikom stále chýbajú relevantné informácie o správnej aplikácii dobrých skutkov z firemných rozpočtov. V júni 2010 sa v kenskom Nairobi uskutočnila konferencia *Green Business Afrika & Expo 2010*¹⁴. Ide o historicky prvý summit obdobných rozmerov, ktorý zvoláva expertov a predstaviteľov vlád z celého kontinentu, nastoľujúc tému aplikácie zelených projektov do agendy CSR.

Svoju rolu môžu zohrať aj vyspelí aktéri medzinárodného diania. Kanadská rozvojová agentúra CIDA (známa aj v SR vďaka bilaterálnym projektom rozvojovej pomoci) v januári 2010 vyčlenila 20 miliónov kanadských dolárov, ktorými subvencuje tamjšie podniky v ich expanzii do rozvojových krajín. Podmienkou je *prepracovaný program zodpovedného podnikania, ktorý firma aplikuje v cieľovej krajine*¹⁵.

Rozvoj investícií a obchodu na africkom kontinente ovplyvňuje rozsiahly súbor špecifických faktorov. Názory expertov z akademických kruhov či priamo z praxe však potvrdzujú, že zodpovedné podnikanie tento fenomén výrazne determinuje.

¹⁰Corporate Citizenship je čiastkovou problematikou CSR, v praxi predstavuje aktivity ako darcovstvo, sponzoring či firemné nadácie. Zdroj: Zdroj: BUSSARD A., MARČEK E., MARKUŠ M., BUNČÁK M., MAZURKIEWICZ P. 2008. *Spoločensky zodpovedné podnikanie*. Bratislava: Nadácia Integra 2008, s. 8

¹¹Zdroj: RÓHRIG L., BEUTHNER S., DAUN C.E. 2008. *Corporate social responsibility of German companies*. Houghton 2008 s.4. Dostupné na: http://suedafrika.ahk.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/survey2.pdf

¹²Zdroj: MERIDIAN GROUP INTERNATIONAL. 2006. CSR in Africa- Internet research study. Washington, DC 2006. s. 2. Dostupné na: http://www.esdproj.org/site/DocServer/CSR_in_Africa_06_FINAL.pdf?docID=2061

¹³Zdroj: CHARLOTTE MORGAN. 2010. *Nigerian CSR legislation: Good news or bad?*. Lagos 2009 Dostupné na: <http://www.csrdigest.com/2009/05/nigerian-csr-legislation-good-news-or-bad/>

¹⁴Green Business Afrika & Expo 2010 je medzinárodná konferencia, ktorá 2. až 4. júna hostí v Nairobi podnikateľov, manažérov, politikov a ostatné zainteresované strany z celej Afriky. Hlavnou témou rokovania je zakomponovanie ekologického princípu do stratégie udržateľného rozvoja v Afrike. Dostupné na: <http://www.greenbusinessafricaexpo.com/>

¹⁵Dostupné na: http://www.international.gc.ca/media_commerce/comm/news-communiques/2010/010.aspx

BLIŽŠIE NEŽ SA ZDÁ

Pavla Lényiová

2. miesto v Súťaži o najlepšiu esej na tému rozvojovej pomoci 2010

Pavla študuje na Ústave medzinárodných vzťahov Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave.

Rozvojovú pomoc môžeme vnímať ako gesto solidarity, ako morálnu povinnosť. Na druhej strane je to aj nástroj adresovania záujmov v zahraničnej politike, prostriedok prejavovania identity štátu, jeho kultúrnych a historických väzieb na recipientskú krajinu. Oficiálna rozvojová pomoc Slovenska výrazne odráža zahraničnopolitické záujmy.

Dva odlišné svety?

Pre malú stredoeurópsku krajinu, akou je Slovensko, Afrika zahraničnopolitickou prioritou byť nemôže. Nie sme priamo ohrození prílevom utečencov a podiel Afriky na zahraničnom obchode Slovenska je marginálny. V roku 2009 predstavoval dovoz z tohto kontinentu 0,6 % a vývoz do Afriky tvoril 0,5 % z celkového exportu¹. Plánovací dokument ministerstva zahraničných vecí na rok 2010 síce Afriku neobchádza², ale s najchudobnejším kontinentom nemáme toho veľa spoločného. Zdalo by sa, že rozvojovú pomoc tam smerujeme len pre naše medzinárodné záväzky. Opak je však pravdou. Slovenské mimovládne organizácie majú už bohaté skúsenosti s pôsobením v tomto regióne a dokážu poskytovať efektívnu rozvojovú pomoc. Občianske združenia sú vzhľadom na svoj charakter motivované solidaritou, nie záujmami štátu. Afrika a Slovensko sú si bližšie, než sa môže na prvý pohľad zdať.

Zameriavam sa na aspekt bilaterálnych projektov, pretože v tomto prípade Slovensko rozhoduje o použití prostriedkov. Nejde teda len o povinné prispievanie do medzinárodných organizácií, ale vedomé rozhodovanie.

V Keni „vieme robiť“

Združenie Človek v ohrození realizoval v rokoch 2008/2009 projekt *Podpora podnikania vidieckych žien v západnej Keni*. Súčasťou boli úvodné tréningy a následné úvery pre 213 žien. 66 žien pôžičku splatilo a požiadalo o druhú vo vyššej hodnote a za výhodnejších podmienok. Štyrom sa podarilo prebojovať sa až do tretieho kola. Časťou zisku podporovali odkázané osoby v komunite.³ Projekt zohľadňoval miestny plánovací dokument rozvoja pre danú oblasť v zhode so súčasným trendom chápania rozvojovej pomoci predovšetkým ako spolupráce reagujúcej na potreby formulované rozvojovou krajinou. Chudoba, ktorá sa týka predovšetkým žien, a chýbajúci kapitál boli jednými z určujúcich faktorov na realizáciu projektu v danej forme. Neskôr organizácia na túto spoluprácu nadviazala ďalším projektom, ktorý rozširuje portfólio aktivít napríklad o komunitné plánovanie na realizácii malého infraštruktúrneho projektu - vodnej nádrže

1 Štatistický úrad: *Celkový dovoz a celkový vývoz podľa kontinentov a ekonomických zoskupení krajín v roku 2009*. Dostupné na <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=16910>>.

2 „Vo vzťahoch s krajinami subsaharskej Afriky Slovensko položí hlavný dôraz na rozvoj spolupráce s JAR, Nigériou a Keňou s ťažiskom na podporu obchodu. Ďalšími dôležitými partnermi v obchodno-ekonomickej oblasti budú Etiópia, Uganda a Tanzánia. K prioritnej agende bude naďalej patriť monitorovanie regionálnych konfliktov a aktívna účasť na tvorbe stanovísk EÚ.“ Zdroj: *Zameranie zahraničnej politiky SR na rok 2010*. Dostupné na <[http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_98CA86E2F7C1ADA6C12576E9003585F0_SK/\\$File/Zameranie_ZP_2010.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_98CA86E2F7C1ADA6C12576E9003585F0_SK/$File/Zameranie_ZP_2010.pdf)>.

3 *Podpora podnikania vidieckych žien v západnej Keni*. Dostupné na <http://www.clovekvohrozeni.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=480&Itemid=399>.

na zber vody a zavlažovanie.⁴ Oba projekty boli podporené grantmi Slovak Aid vy výške spolu približne 185 tisíc eur.

Predsedníčka Platformy MVRO považuje Afganistan, Keňu a Sudán za krajiny, ktoré potrebujú pomoc a kde malé objemy peňazí môžu urobiť veľké zmeny. O Keni hovorí: „Je to krajina, kde vieme robiť.“⁵ V Keni máme zastupiteľský úrad a na pomery Subsaharskej Afriky je to pomerne pokojná a rozvíjajúca sa krajina. Funguje tu niekoľko slovenských organizácií. V rokoch 2007 - 2009 tam SAMRS zazmluvnila desať projektov. V každom konkrétnom prípade môžeme hovoriť o reálnej pomoci. Rovnako by sme mohli spomenúť podporené projekty v Sudáne, či Etiópií.

Srbsko nehladuje

Väčšina prostriedkov bilaterálnej oficiálnej rozvojovej pomoci smeruje do Srbska. Aj v roku 2009 bola krajina zahrnutá do Strednodobej koncepcie ODA, ktorá platí až do roku 2013. Srbsko však už prestáva byť rozvojovou krajinou. OECD ho zaraďuje momentálne do kategórie prijímateľov pomoci s najvyšším príjmom – do poslednej skupiny zo štyroch.⁶ Nemali by sme tam teda smerovať našu pomoc, alebo ju aspoň obmedziť, takisto znížiť množstvo prioritných krajín a rozpočtový koláč prerozdeliť medzi menší počet chudobnejších krajín. To by malo zásadný vplyv na podporu projektov Afrike. V tomto zmysle sa vyjadruje aj Platforma MVRO.⁷ Navyše, rozvojovú spoluprácu s Afrikou podporuje aj verejnosť. Podľa prieskumu z roku 2009 si 78% opýtaných myslí, že by prijímateľom rozvojovej pomoci mali byť predovšetkým africké krajiny. V roku 2005 sa tak vyslovilo 77%.⁸

Odpoveď na otázku, či je rozvojová spolupráca Slovenska s africkými krajinami reálna alebo len formálna súvisí so všeobecným stavom našej rozvojovej pomoci. Slovensko sa vstupom do EÚ zaviazalo poskytovať do roku 2010 0,17 % HND a do roku 2015 0,33 % HND na rozvojovú pomoc. Už pred rokom 2010 bolo však jasné, že svoj sľub nesplníme. Minulý rok sme na tieto účely poskytli 0,08 % HND, čo je o dve desatiny percenta HND menej ako v roku 2008 (I keď v roku 2008 bola pomoc vyššia vďaka formálnemu započítaniu neexistujúcich peňazí v podobe odpustených dlhov, ktoré sa už v roku 2009 do štatistiky nezahrnuli). Na bilaterálne projekty išlo v roku 2009 len necelých 14% prostriedkov vykázaných ako rozvojová pomoc.⁹ V roku 2009 Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu SAMRS zazmluvnila 45 rozvojových projektov v hodnote 6,37 milióna eur, pričom celkove výdavky na rozvojové projekty dosiahli 7,1 milióna eur.¹⁰ Keňa je od roku 2009 programovou krajinou slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci. No tvorí iba

4 Podpora zamestnanosti a komunitnej participácie v Západnej Keni (2010 – 2011). Dostupné na <http://www.clovekvohrozeni.sk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=158&Itemid=399>.

5 KOHÚTOVÁ, K.: Beňáková: Aj za malé peniaze môžu byť veľké zmeny. 5. mája 2010. Dostupné na <<http://www.webnoviny.sk/rozhovory/benakova-aj-za-male-peniaze-mozu-/127731-clanok.html>>.

6 DAC List of ODA Recipients. Dostupné na <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf>>.

7 Stanovisko Platformy mimovládnych rozvojových organizácií k Strednodobej stratégii oficiálnej rozvojovej pomoci na roky 2009-2011. Dostupné na <<http://www.mvro.sk/sk/na-stiahnutie/category/2-publikacie>>.

8 Podpora všetkým ostatným regiónom sa znížila, v prípade Ázie a Afganistanu na 46% a 43%, v prípade susedných regiónov západného Balkánu a bývalých sovietskych republík východnej Európy na 36% a 31%. Prieskum uskutočnila agentúra Focus 2. až 8.9. 2009 na reprezentatívnej vzorke 1039 osôb populácie SR vo veku od 18 rokov. Išlo o súčasť projektu Nadácie Pontis Rozvojová pomoc sa nás týka. Zdroj: *Prezentácia a diskusia o výsledkoch prieskumu verejnej mienky o rozvojovej pomoci, Projekt "Rozvojová pomoc sa nás týka"*. 20. októbra 2009. Dostupné na <<http://www.slovakaid.mfa.sk/index.php/article/view/408/1/1>>.

9 Slovensko je na konci peletónu darcov rozvojovej pomoci. In *Rozvojová pomoc*. Platforma MVRO: Bratislava, 2010/jar, str. 3.

10 Výročná správa MZV SR. *Zahraničná politika v roku 2009*. MZV SR: Bratislava, 2010. str. 29. ISBN 978-80-88726-38-8.

sedempercentný podiel z už aj tak nepostačujúceho objemu poskytnutých prostriedkov na rozdiel od 39% pre Srbsko. Pritom Keňa sa nachádza v rebríčku prijímateľov pomoci OECD v druhej kategórii.¹¹

Programový prístup

Pomáha teda Slovensko Afrike reálne? Môže tento obmedzený objem skutočne spôsobiť zmenu? Realizované projekty bilaterálnej pomoci, ako aj pôsobenie mimovládnych organizácií na africkom kontinente aj bez štátneho grantu dokazujú, že Slovensko môže prispieť týmto nástrojom k malým, ale kľúčovým zmenám. Keňa ako programová krajina v Strednodobej stratégii ODA je predpokladom pre využitie tohto potenciálu. Rovnako ako Sudán v skupine prioritných krajín. Vhodným nástrojom je trilaterálna pomoc, ktorá umožňuje spájať sily donorov a zároveň umožňuje mať pod kontrolou využitie prostriedkov. V súčasnosti SAMRS spolupracuje s Rakúskou rozvojovou agentúrou ADA v Etiópii.¹²

Ak však má byť slovenský potenciál v Afrike využitý naplno, je nevyhnutné riešiť stratégiu komplexne. Zuzana Fialová v analýze *Koherencia aktivít Slovak Aid na národnej úrovni*¹³ hovorí o potrebe prechodu z projektového na programový prístup. Podľa nej nestačí mať vypracovaný „country strategy paper“ pre programovú krajinu, ale treba prejsť ku konkrétnejšiemu vymedzeniu priorít a aktívnemu vyhľadávaniu oblastí vhodných pre intervenciu. Na internetovej stránke Slovak Aid sa však nedá dopátrať ani strategického dokumentu pre Keňu ako programovú krajinu (country strategy paper). Na úvod by sme mohli začať práve ním.

11 DAC List of ODA Recipients. Dostupné na <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf>>.

12 Výročná správa MZV SR. *Zahraničná politika v roku 2009*. MZV SR: Bratislava, 2010. str. 30. ISBN 978-80-88726-38-8.

13 FIALOVÁ, Z.: *Koherencia aktivít Slovak Aid na národnej úrovni*. Bratislava: MZV SR, 2008. str. 24.

ROZVOJOVÉ VZDELÁVANIE NA SLOVENSKU: MOMENTÁLNY STAV A VÝZVY DO BUDÚCNOSTI

**Zuzana
Aschenbrennerová**

3. miesto v Súťaži o najlepšiu esej na tému rozvojovej pomoci 2010

*Zuzana študuje na
ASERI – Postgraduate
School of Economics
and International
Relations, Università
Cattolica, Miláno,
Taliansko.*

„Slovensko sa stalo donorom, t.j. darcom RP v roku 2003, v súvislosti so vstupom do OECD a očakávaným vstupom do EÚ. V roku 2007 bola založená Slovenská agentúra pre medzinárodný rozvoj a spoluprácu (SAMRS).“¹

Podľa štatistík Medzinárodného menového fondu sa slovenské HDP pc za rok 2008 pohybuje na úrovni 22 043 USD.² Svetová banka klasifikuje Slovensko ako „high income economy“.³ V rámci Svetovej obchodnej organizácie sa začlenenie medzi rozvojové alebo rozvinuté krajiny zakladá na prehlásení členského štátu. Slovensko ako člen EU prijalo Generalized System of Preferences a poskytuje preferenčný colný režim rozvojovým krajinám. Slovensko figuruje v prílohe B (Annex B) Kjótskeho protokolu medzi priemyselne vyspelými krajinami.⁴ Z hľadiska medzinárodných klasifikácií je teda Slovensko hodnotené ako rozvinutá ekonomika.

Živá diskusia o rozvojovej pomoci však na Slovensku citeľne chýba. Vnímanie rozvojovej pomoci ako okrajovej tematiky odrážajú aj volebné programy politických strán, kde sa rozvojovej pomoci (RP) venuje minimum priestoru. Analytická štúdia Nadácie Pontis sprostredkúva široké spektrum postojov. Odpoveď Jána Figeľa na otázku, *čo je to rozvojová pomoc, ako ju vnímate*, by sa mohla stať mottom rozvojového vzdelávania na Slovensku: „...nelamentovať nad problémami okolo nás, aj tými globálnymi, ale pomáhať ich riešiť systémovo a solidárne, naozaj v hĺbke zmyslu toho slova!“ Reakcia Richarda Sulíka: „V očiach slovenskej verejnosti je to `zbytočný luxus`, “ pomerne jednoznačne vyjadruje jeden z hlavných dôvodov marginalizácie problematiky rozvojovej pomoci.⁵

Cítia sa Slováci dostatočne bohatí na to, aby sa vzdali časť finančných prostriedkov v prospech rozvojových krajín? Prečo, sa aj napriek vysokým predkrízovým tempám rastu a stabilne vysokej úrovni HDP p.c., nevnímame ako darcovia?

Jednou z možných odpovedí je silná geografická koncentrácia hospodárskeho rozvoja v Slovenskej republike. V porovnaní s členskými štátmi Európskej únie, Slovensko vykazuje relatívne výrazné regionálne rozdiely na úrovni NUTS 2:⁶

¹ Rozvojová pomoc v agende politických strán na Slovensku, Nadácia Pontis, 2010, s.3.

² Economic Outlook Database, www.imf.org, HDP pc vyjadrené v PPP, international dollars

³ <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>

⁴ http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/3145.php

⁵ Rozvojová pomoc v agende, s. 4.

⁶ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00006&plugin=1>

Slovenská republika	67,7 (2007)
Bratislavský kraj	160,3 (2007)
Západné Slovensko	66,1 (2007)
Stredné Slovensko	53,3 (2007)
Východné Slovensko	46,0 (2007)

100 = EU 27

Ukazovatele distribúcie bohatstva však vykresľujú Slovensko ako krajinu s nízkou dôchodkovou nerovnosťou, a to aj v kontexte EU 27. (V rámci EU 27 má Slovensko jedny z najnižších hodnôt pre *nerovnomernosť príjmového rozdelenia porovnávajúcej pomer príjmov horného a dolného kvintilu* ako i *Giniho koeficient*.)⁷

Jednou zo základných výziev rozvojového vzdelávania je teda zbaviť Slovákov dojmu, že sú tými najubohejšími. Ako jedno z riešení sa javí zaradenie tém súvisiacich s RP do učebných osnov predmetov ako geografia, náuka o spoločnosti či dejepis tak, aby si už žiaci a študenti škôl mohli vytvoriť predstavu o jej úlohách a náplniach. Pre posun PR na rebríčku popularity medzi slovenskou verejnosťou je nevyhnutné ukázať, že Slovensko patrí medzi najbohatšie krajiny sveta a ponúka svojim obyvateľom možnosti, ktoré nie sú samozrejmosťou. Porovnanie každodenného života rovesníkov v rozvojových, ale hlavne rozvinutých krajinách, by mohlo zmierniť pesimizmus, ktorý prekvapivo nachádzame aj medzi žiakmi a študentmi. Medzi mladými do tridsať rokov nie je zriedkavý názor, že „tí na Západe majú všetko ľahšie.“ Bolo by vhodné využiť skúsenosti ľudí, ktorí na „Západe“ žili, ako živý dôkaz toho, že školstvo, zdravotníctvo, sociálny systém v takej miere ako na Slovensku, nie sú garantované ani všetkým občanom pôvodnej EU15. Zdôraznenie vlastných možností rozvoja a výchova k aktívnemu a iniciatívne spôsobu života, je kľúčovým faktorom pre presun rozvojovej pomoci z okraja do centra záujmu.

Štúdie Nadácie Pontis odhaľujú i ďalší z problémov slovenského rozvojového vzdelávania.⁸ Nedostatok odborníkov, ktorý možno považovať za príčinu, ale aj za následok slabín vzdelávacieho systému. Väčšina respondentov prieskumu o RP v programoch politických strán prejavila záujem o kvalitné údaje dokumentujúce vynaloženie zdrojov ODA ako i dosiahnuté výsledky. Sami však uznali, že na Slovensku chýba odborné jadro, ktoré by takéto hodnotenia pripravilo.⁹ Túto absenciu konštatuje aj správa Lucy Maizels.¹⁰ Bližší pohľad na študijné programy slovenských univerzít dáva malú nádej, že sa táto situácia zlepší. Na Slovensku napríklad neexistujú africké, či rozvojové štúdiá.

Štúdium medzinárodných vzťahov či už na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici alebo Ekonomickej univerzite v Bratislave ponúka predmety, ktoré možno považovať za úvod do štúdia, ale ťažko ich možno nazvať prípravou špičkových odborníkov. Priestor pre zaradenie RP ponúkajú aj odbory, akými sú politológia či sociológia. Spojenie výučby štatistiky s problematikou rozvoja by určite prinieslo nemalé oživenie. Bratislava je sídlom (sub)regionálnych zastúpení UNDP, UNIFEM, UNHCR či IMO. Zaradenie prednášok či stretnutí s odborníkmi do študijných programov však absentuje. Možno argumentovať relatívnou vyťaženosťou pracovníkov, ale pravdepodobnejšou príčinou je pasivita vedenia univerzít ako i ministerstva zahraničných vecí a ministerstva školstva. V katalógoch najväčších slovenských knižníc sa nenachádzajú tituly, ktoré sú bežnou súčasťou bibliografie väčšiny kurzov rozvojových štúdií (Amyrtaya Sen, Ray Debraj).

⁷ <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=20145>;
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsisc010&plugin=1>;
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di12&lang=en

⁸ Rozvojová pomoc v agende; MAIZELS, Lucy: ODA Evaluation in the Visegrad4: Western Balkans Case Study; Nadácia Pontis, s.9.

⁹ Rozvojová pomoc v agende, s. 8.

¹⁰ ODA Evaluation, s. 9.

Tento stav je dôsledkom nízkeho stupňa dôležitosti, ktorý politická elita i verejnosť pripisuje RP. Obe citované správy, aj keď rozdielnym spôsobom, dokumentujú presvedčenie slovenskej politickej elity o RP ako úlohe pre mimovládny sektor.¹¹ Respondenti z politických radov síce vyjadrili potrebu kvalitných dát a odborníkov, ale rozhodne nevnímajú ich prípravu a riadenie ako povinnosť politického vedenia štátu.¹² Spomínané dokumenty vynášajú na svetlo určité paradoxy v uvažovaní predstaviteľov politických strán, ktoré opätovne komplikujú situáciu.

„Tri štvrtiny respondentov zdieľa názor, že prípadné zvyšovanie prostriedkov vynaložených na RP našou krajinou by sa malo viac premietnuť v bilaterálnej pomoci a vo väčšom počte slovenských projektov.“¹³

Požiadavka nasmerovať prostriedky do bilaterálnych projektov, je viac než pochopiteľná, nakoľko bilaterálna pomoc je silným nástrojom zahraničnej politiky. V porovnaní s multi- a bilaterálnymi programami, v ktorých sa stráca možnosť priamej kontroly, ako aj identita darcu, ponúka bilaterálna spolupráca silné východisko pre komunikáciu s voličmi. Práve preferencia bilaterálnych programov, ako aj ich potenciál pre slovenskú zahraničnú politiku zvyšujú nevyhnutnosť kvalitnej odbornej prípravy.

Výzvy, s ktorými sa rozvojové vzdelávanie na Slovensku bude musieť vysporiadať, sú mnohé. Prijatie faktu, že Slovensko patrí medzi bohaté krajiny je jednou z najdôležitejších no zároveň najkomplexnejších. Nedostatok odborníkov a finančných a ďalších zdrojov na ich výchovu by nás mali motivovať k lepšiemu využitiu existujúceho personálu pracujúceho pre slovenské i medzinárodné inštitúcie. Prehodnotenie obsahu teoretických kurzov a ich aplikácia na príklady rozvojovej praxe sú viac než žiaduce. V neposlednom rade zostáva aj úloha práce s politickou elitou.

¹¹ Rozvojová pomoc v agende, s. 9.

¹² ODA Evalution, s. 8 – 9.

¹³ Rozvojová pomoc v agende, s. 8 – 9.